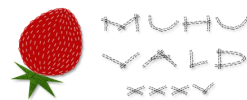

Muhuulane

Nr 3 (425)

Märts (paastukuu) 2025

Muhu leht

Vabariigi aastapäeval

Valla hariduspreemia nominendid.
Fotod: Kalmer Saar

Iga-aastase meeleoluka vabariigi sünnipäeva tähistamise üritusel Muhu põhikooli saalis jagati välja valla preemiad silmapaistvate teenete eest Muhumaal.

Hariduspreemia nominendid: Muhu ujumisklubi ja Ursula Piirsalu, Imre Luht, Muhu PK jõululaat, Meeli Oidekivi, Marje Saarkoppel, Kärt Aaso ja õpetaja Riina Hopp.

Hariduspreemia laureaadiks sai **Riina Hopp**.

Kultuuripreemia nominendid: Ursula Piirsalu, Ivi ja Aare Tiitmaa, Eda Maripuu, Eva-Liisa Kollo, Irena Tammik, Anne Keerd, Keidy Jõgi ja Velli Saabas.

Kultuuripreemia laureaadiks nimetati **Velli Saabas**.

Spordipreemia nominendid:

Spordipreemia üleandmine
Martin Vahimetsale.

Ursula Piirsalu, Martin Vahimets, Otto Hanso, Mall Noormets ja Orissaare Sport U-16 korvpallivõistkond.

Preemia laureaat **Martin Vahimets**.

Aasta tegu 2024 preemia nominendid: Katrin Perijainen, Kala resto & baar avamine; Taavi Vunk, väikelennukite lennuvälja avamine; Heiki Hanso, Väinatammi õhuliinide demonteerimine; Mall Noormets, Jõuluseiklus Teeliste bussipeatused; pastoraadi park.

Aasta tegu 2024 on **Jõuluseiklus Teeliste bussipeatused** ja selle eestvedaja Mall Noormets.

Parim kohalik maksumaksja aastal 2024 on **Kehte OÜ**.

Tunnustuse hea ettevõtlusidee eest sai **Katrin Perijainen** ja **Kala resto&baar**.

Muhu valla 2025. aasta eelarve on vastu võetud

Muhu Vallavolikogu kinnitas 19. veebruaril Muhu valla 2025. aasta eelarve koos seletuskirjaga.

Muhu valla 2025. aasta eelarve maht on 5 516 871 eurot ja see on 16% suurem kui 2024. a eelarve.

Eelarve põhitegevuse tulud on 4 773 871 eurot (kasv 8,0%) ja kulud 4 188 446 eurot (kasv 5,4%). Tulude suurema kasvu tõttu on sel aastal juba algselt planeeritud ka tavapärasest pisut suurem põhitegevuse tuleml, mis on 585 425 eurot. Põhitegevuse tuleml koos valla eelnevalt kogutud säästudega (raha jäägiga) peab tagama likviidsuse võimalikeks keerulisteks aegadeks, erakorralisteks väljaminekuteks ning põhitegevuse tuleml peab tagama võetud kohustuste tasumise ja positiivse tuleml arvelt on võimalik (kaas)finantseerida uusi investeeringuid.

Oma põhitegevuse rahadega peab vald korraldama igapäevaelu saarel: tagatud peab olema kooli, lasteaia, noortekeskuse, spordihalli, raamatukogude, muuseumi ja külakeskuse toimimine, oma kulused nõuavad kommunaalmajanduse teemad: sooja-majandus, vesi-kanalisatsioon, teede korrashoid koos lumetõrjega, üldine heakord, jäätmemajanduse korraldus, kalmistute hoolitus jne. Iga-aastaselt kasvab keskkonnakaitse teemade olulisus ning tagatud peavad olema kvaliteetsed sotsiaalteenused.

Kõige argise kõrval ei saa me unustada, et lisaks tööle vajab inime ka aega (aktiivseks) puhkuseks, aega oma hobidega tegelemiseks, suhtlust ja võimalusi enesetäiendamiseks. Seepärast on valla eelarves vaba aja ja kultuuritegevusteks planeeritud 523 000 eurot, lisaks on hariduse eelarve osana arvestatud kulud noorte huviharidusele. Laste – ja noorte huvitegevuseks on eelarves planeeritud 100 114 eurot ja see summa on aasta-aastalt kas-

vanud just vallapoolse toetuse kasvuna, samal ajal kui riigipoolne tugi laste huviharidusele on kahanenud kunagiselt 34 000 eurot praeguse 15 500 euroni. Teisalt on jälle valla panus laste huviharidusse kasvanud mõne aasta taguselt 33 000 eurot tänaseks juba 84 000 euroni.

Muhu vald on pidanud oluliseks tagada meie lastele lisaks heale haridusele ka mitmekülgne huviharidus. Täna on see rahaliselt olnud võimalik ja võtame seda kui investeeringut meie lastesse ja tulevikku - nii näiteks tasub vald ainuüksi Orissaare Muusikakoolis käivate laste õpingute eest Saaremaa vallale sõltuvalt laste arvust ligikaudu 72 000 eurot aastas.

Meie elukeskkonna parendamiseks ja arenguks on oluline, et meil oleks võimalik iga-aastaselt lisaks igapäevase elu korraldamisele teha ka uusi investeeringuid. Väikese valla eelarve maht on tagasihoidlik ning iga-aastaselt suuremahuliselt investeeringuid teha ei saa, küll aga täpse planeerimise ja range eelarvedistsipliini niga on võimalik teha kas siis ainult valla eelarvest või toetuste abiga siiski päris suuri asju. Oleme oma arengukavva ja eelarvestrateegias kokku leppinud, et enne kui hakkame rajama uusi objekte ning võtma uusi kohustusi, peame korraldama ja kaasajastama oma olemasolevad hooned ning rajatised.

2025. aastal on erinevateks investeeringuteks planeeritud taaskord üle 1 miljoni euro, täpsemalt 1 068 800 eurot. Järgneva kahe aasta suurem investeering on amortiseerunud ja läbisadava katusega Muhu Spordihalli rekonstrueerimine. 2025. aastal on planeeritud rekonstrueerimistöödele 680 000 eurot, selle kogumaksumus on hinnanguliselt 1,2-1,3 miljonit eurot.

Loe edasi lk. 2

ISSN 1736-289X

9 771736 289007

Muhu 2025. aasta eelarve on vastu võetud

Algus lk 1

Sellest pisut üle 0,5 miljoni eurot tuleb toetusena riigilt. Riigihangete tööd teostamiseks kuulutatakse välja märtsi alguses ja kui ei teki vaidlustusi, on plaan mai keskpaigas töödega alustada.

Väga rõõmustav on ka asjaolu, et Hellamaa-Liiva kergliiklustee projekteerimiseks on juba töövõtuleping sõlmitud ning vastavalt läbiviidud riigihanke tulemustele on projekteerija K-Projekt Aktiaselts. Projekteerimistööde lõpp on selle aasta novembris ning tööde maksumus on 28 000 eurot.

Jätkuvad investeeringud teede mustkatete alla viimiseks ning sel aastal on otsustatud, et suurenevast maamaksu laekumisest suunatakse osa just mustkatete rajamiseks, kokku on selleks ette nähtud 70 000 eurot, mis eeldatavasti tagab võimaluse Muhusse rajada täiendavalt üle 3 km mustkatteid külateedele.

Päris suur osa investeeringute mahust, kogusummas 180 000 eurot, on suunatud haridusse: käimas on valla haridusastutuse IT-alane projekt ning oma osa nõuavad taas ka koolimajas tehtavad parendustööd.

Väiksemaid investeeringuid on loomulikult veel mitmeid ja loodetavasti saab aasta jooksul ellu viia veel ka investeeringuid, mis algselt eelarvesse ei mahtunud. Küll aga sõltub erinevate täiendavate tööde elluviimine riigihanke tulemusena selguva spordihalli rekonstrueerimistööde tegelikust maksumusest.

Investeeringute elluviimiseks on 2025. aastal kavandatud võtta investeerimislaenu summas 380 000 eurot.

Kuna eelnevate aastate investeeringud on tehtud suuresti valla omavahendide ja projekti-toetuste kaasabil, siis on Muhu valla laenukoormus väga väike, jäädes hetkel alla 10% põhitegevuse tuludest (lubatud 100%).

Üldiselt on eelarve koostamise ja täitmise protsess ju palju pikem, kui tegelikult üks aasta. Oma mõju avaldab jooksva aasta eelarvele eelneva aasta lõpptulem ja vabade vahendite jääk ning teistpidi peab mõtlema ka sellele, kuidas on võimalik meil siin saarel toimetada ka järgnevatel aastatel.

Eelarvega saab täpsemalt tutvuda valla kodulehel www.muhu.ee (Kontaktid ja juhtimine → Eelarved).

Raido Liitmäe,
vallavanem

Vallavalitsuse istungitelt

4. veebruar

Korraldatud jäätmeveost vabastati talveks 1 majapidamine.

Otsustati muuta Võiküla Roo katastriüksuse sihtotstarve elamumaa ärimaaks. Kooskõlastati Levalõpme külas asuvale Aru maaüksusele kavandatava puurkaevu asukoht. Väljastati kasutusluba Kallaste külas asuvale Kasevälja maaüksusele paigaldatud päikeseelektrijaamale.

Kinnitati korraldus, mille kohaselt võtab Muhu vald kehtestatud piirhinna ulatuses hooldusteenuse eest tasumise.

Kinnitati avatud menetlusega riigihanke korraldamine valla haridusastutustele sülearvutite soetamiseks ning pakkumistulemused hinnapäringute saamiseks Võiküla Toomi maaüksusel ehitustegevuse kavandamisel ekspertarvamuse saamiseks.

Eraldati rahaline toetus Itaalias toimuvast rattalaagris treenimiseks, et osaleda juunikuus toimuvatel Eesti meistrivõistlustel maanteesõidus.

11. veebruar

Kooskõlastati Kantsi külas asuvale Kalda maaüksusele kavandatava puurkaevu asukoht. Väljastati kasutusluba Tusti külas asuvale Jürgeni maaüksusele ehitatud saunale.

Kinnitati riigihanke tulemused Hellamaa-Liiva jalg- ja jalgrattatee ehitusprojekti koostamiseks.

Kinnitati korraldus avatud menetlusega riigihankeks Muhu kultuuri- ja vabaajakeskuse osaliseks ümberehitamiseks ning Muhu Muuseumi juhataja ametikoha täitmiseks korraldatava konkursi tingimused ja komisjon.

Hellamaa-Liiva kergliiklustee projekteerib K-Projekt Aktiaselts.

Muhu Vallavalitsus viis läbi riigihanke nr 288769 „Hellamaa-Liiva jalg- ja jalgrattatee ehitusprojekti koostamine“. Hanked esitas pakkumused 12 ettevõtet ning pakkumused olid vahemikus 27 912 kuni 58 419 eurot. Soodsaima pakkumuse summas 27 912,38 eurot esitas K-Projekt Aktiaselts. Ehitusprojekti üleandmise tähtaeg on november 2025. Hellamaa-Liiva teelõigu näol on tegu maakonna ühe liiklus- ohtlikuima teelõiguga. Kavandatava kergliiklustee pikkus on ligikaudu 2,7 km ning see on kavandatud nii riigimaantee äärde kui ka vallale kuuluvale teemaale ning erakinnistutele.

Otsustati toetada lapse osalemist MTÜ Orissaare Sport pakutavas huvitegevuses.

18. veebruar

Vallavalitsus kinnitas avalike ürituste korraldamise teatised: jalgrattasõitu populariseeriv üritus „Muhu Sõõr“, toimub 1.05; Muhu Entertainment OÜ korraldusel toimuvad üritused "Autodega orienteerumine Muhus", 31.05; suvehooaja alguspidu Aki kõrtsis, 31.05 ja Muhu Suvekontsert 2025 – Tanel Padar ja Kukerpilid 26.07.

Talveks vabastati korraldatud jäätmeveost 1 majapidamine.

Kinnitati korraldus Mäla küla Mardi katastriüksuse jagamiseks. Väljastati kasutusluba Pädaste küla Kalda maaüksusele ehitatud elamule ja saunale. Taotleti projekteerimistingimusi elektriühenduseks Kantsi küla Kalda ja Räsa küla Kalda maaüksusele. Arutati Võiküla-Kuivastu 10kV maa-kaabelliini paigaldamist Kuivastu sadama tarbimisvõimsuse tõstmiseks ja Võiküla elektrivarustuse parandamiseks. Otsustati, et projekteerimistingimuste eelnõud vajavad täpsustamist.

Arutati Nurme küla Ristimäe jagamise ja ehitusõiguse päringut. Vallavalitsus ei toeta esitatud hoonestuse rajamise soovi rohelise võrgustiku koridori alale, sest hoonestuse saaks rajada ka väljapoole nimetatud ala.

Volikogu veebruari istungilt

Valla volikogu istungil võeti vastu 2025. aasta eelarve, kogumaht 5 516 871 eurot.

Kehtestati Muhu Vallavalitsuse teenistujate ning allasutuste töötajate koosseisude kinnitamise ja muutmise kord, töötasustamise põhimõtted, lisatasude, hüvitiste ning puhkusetasu määramise ja maksmise üldpõhimõtted. Kinnitati vallavanema töötasu ja valitsuse liikmete hüvitised, mis on valitsusliikmetele 334 eurot kuus.

Tunnistati osaliselt kehtetuks Räsa Ritsu kinnistu detailplaneering.

Seati sundvaldused Hellamaa-Mõega tee, Koguva külatee ja Rannamäe tee, Mäla külatee ning Raugi külatee avalikku kasutusse määramiseks.

Kommunaalameti juhtaja I. Luht tutvustas Muhu valla teehoiukava aastateks 2025-2027 ja lähiaastate kavandavatest teetöödest. Tolmuva kate on kavas ehitada Kantsi, Lehtmetse, Mäla, Kuivastu, Kallaste külavahe teedele ning projekteeritavale Raunmäe teele.

Valiti Aasta Tegu 2024. Kandidaatideks olid Väikese väina tammi õhuliinide demonteerimine, Muhu väikelennukite lennuvälja rajamine, Kala Resto&baar avamine, Külasema külaseltsi üritus "Teeliste bussipeatused" ning Muhu pastoraadi pargi rajamine. 8 poolthäälega võitis Külasema külaseltsingu poolt korraldatud üritus „Teeliste bussipeatused“.

Arutati Marina Minerals OÜ poolt esitatud kaevandamisloa taotlust Päelda karjääri avamiseks, kus Muhu vald lõpetas kaevandamise 2012. a. Volikogu asus seisukohale, et ei poolda kaevandamise alustamist.

Arutati Eesti-Läti neljanda elektriühenduse rajamist. Kui esialgu tutvustati vallale ja avalikule koosolekul versiooni, kus Muhust paigaldatakse uus maakaabel, siis nüüd on esitatud algsest erinev versioon. Muhu vald soovib, et maakaabli asukohalikul kasutataks olemas olevate õhuliinide koridore.

Mall Noormets: Külasemas teeme asju omamoodi

Mall Noormets preemiat vastu võtmas.

Vabariigi aastapäeva aktusel jagati traditsioonilisi valla preemiaid ja kandidaatide väljahõikamise ajal sai Mall Noormets õige mitmel korral laval seista. Eks see nii ju ongi – Mall on tegev nii kultuuris, hariduses kui spordis, kuid sedakorda sai premeeritud hoopis aasta tegu, milleks oli Teeliste jõuluseiklus bussikates.

See üritus on aasta-aastalt hoogu juurde saanud, järjest rohkem inimesi ja bussipeatusi tuleb juurde. Nagu paljud teisedki ettevõtmised, hakkas see plaan idanema Külasemas: „Need ideed tulevad külavanema Malle Mätase peast. Temal läheb öösel uni ära ja siis need hullud ideed tulevad! Selline väärt mamma! Mina oma hariduse ja kultuurialase kogemusega tean, kuidas asju peaks teostama. Nii et meil on selline tandem: idee ja teostus. Minu kogemus tuleb kasuks, sest kui ei tea, kuidas asju teha, võib mõnikord õnnestuda, mõnikord mitte. Seega püüame panna asjad õigetpidi jooksmas. Aga kogukonna toet ei sünni midagi!”

Külase Silla Salme tütar Mall läks peale Orissaare algkooli Tallinna balletikooli, lõpetas Orissaare keskkooli, sealt pedasse (TLÜ) kultuurharidust ja tantsu õppima ning siis Viljandisse. Oli Viljandi kultuurikolledži ülesehitamise aeg. „Meil oli võimalus kolledžis tantsusuund nullist üles ehitada sellisena, nagu meile, noortele õppejõududele tundus erialaselts õige ja vajalik. 23 aastat sai kateedrit juhata tud ja õppekava hoitud, aga asjaolude muutudes suruti praktiliste erialade õppekavad üha enam teoreetiliseks ja siis ei pakkunud see kõik enam pinget. Ka ema ja isa jäid

vanemaks ja tuli hakata rohkem kodu poole hoidma. Jaks lõppes pidevalt seda Viljandi-Tallinn-Muhu kolmnurka sõita kuni koroonaaeg pani lõplikult asjad paika,” meenutab Mall.

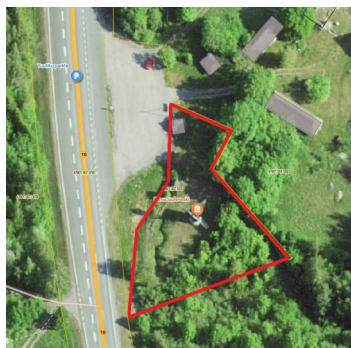
Kui Mall 2005. aasta paiku rohkem Muhus hakkas olema, sai alguse ka Külase tantsurühm „Kodukootud”. „Algselt said rühma kõik soovijad, kellel olid Külase juured või tugev seos, tegutsesime vastavalt oma võimetele ja omamoodi. Kui ikka rühmas on tantsija, kes pole võimeline tantsu kestel kükitada, siis ma sellesse tantsu kükke ka ei komponeerinud.

Meil on originaalne repertuaar, Muhu juurtega või oma tehtud. Ega mandril neid muhupäraseid tantsu ei teatudki ja siiatulles imestas, et ma ei olnud neist tantsudest kuulnudki, ehkki olen Angela Arraste juures ülikoolis ikka põhjalikku õpetust saanud. Ja et need vanad tantsud Külase Koidu Juula pärandina meieni on jõudnud, on veel omaette väärtus.

Külase oli näiteks lüpsinaiste tants lüpsikute ja valgete rätikuga, aga keegi enam ei mäletanud, kuidas see käis. Aga siis tegi Koidu Väino viisi, Kingissepa Aino sõnad ja mul tuli ka tants luua,” meenutab Mall.

Ta lisab, et on pool elu tegutsenud teatri- ja kultuuriringkondades, kus mõnus lõp ja must huumor oli pidevalt saatmas.

Loe edasi lk 5

Muhu Muuseum korraldab ideekonkursi Eemu veski territooriumile sobiva lisategevuse pakkuja leidmiseks, mis aitab kaasa külatusobjekti atraktiivsuse ja külastavuse suurendamisele. Võitjaga sõlmitakse kuni 3 aastane tasuline rendileping.

Muhu Muuseumile kuulub Risti

KOP KOHALIKU OMAALGATUSE PROGRAMM

KOP kevadine taotlusvoor on avatud

Kohaliku omaalgatuse programmi (KOP) 2025. aasta kevadvoor on avatud **3. märtsist kuni 3. aprillini 2025 kell 16.30.**

Toetust saab taotleda kahest meetmest. **Meetme „Kogukonna areng“** kaudu toetatakse tegevusi, millega panustatakse kogukonnaliikmete teadmiste ja oskuste kasvu, kogukonna identiteedi tugevnemise ja tõhusama koostöö tekkesse. Maksimaalne toetussumma sellesse meetmesse esitatud projekti kohta on **2500 eurot.**

Meetme „Investeeringud ja kogukonnateenuste arendamine“ kaudu toetatakse tegevusi, millega panustatakse kogukonnale vajalike ja kogukonnaliikmete ühistegevust soodustavate avalikus kasutuses olevate objektide rajamisse ja arendamisse ning kogukonnaliikmetele vajalike teenuste pakkumisse. Maksimaalne toetussumma sellesse meetmesse esitatud projekti kohta on **4000 eurot.**

Toetuse taotlejaks saavad olla küla, aleviku, alevi, valla, linna või asumi huvides tegutsevad mittetulundusühingud, milles ei osale liikmena kohaliku omavalitsus ega riik ja mille liikmetest äriühinguid ei moodusta rohkem kui poole. Samuti saavad toetust taotleda avalikes huvides tegutsevad sihtasutused, mis pole asutatud kohaliku omavalitsuse või riigi osalusel ja mille liikmetest äriühinguid ei moodusta rohkem kui poole. Avalikes huvides tegutsemise tähendab, et taotleja tegevused ja nende eesmärgid on suunatud avalikkusele, taotleja tegutseb oma liikmes- või töötajaskonnast laiema sihtgrupi heaks ja taotleja teavitab avalikkust oma tegevusest. Avalikes huvides tegutsemise nõue ei kohaldu erivajadustega inimeste heaks tegutsevatele ühendustele. Taotleja registrijärgne asukoht peab olema samas kohaliku omavalitsuse üksuses kui projekti sihtgrupp. Minimaalne omafinantseering määr on **10%** projekti kogumaksumusest ning omafinantseering peab olema **rahaline.**

Taotlemine toimub toetuste e-toetuse keskkonnas.

MTÜ Saare Koostöökogu eestvedamisel toimub 8. märtsil praktiline koolitus Randvere külamajas (kohtade arv piiratud) ning 13. märtsil infopäev kell 14.00 veebis (täpsem info Saaremaa valla kodulehel <https://www.saaremaaavald.ee/kop>). Samalt lehelt on leitavad ka programmi täpsemad tingimused, programmi määrus ning eelnevatel aastatel Saare maakonnas toetatud projektid. Küsimuste puhul võta julgelt ühendust: Saaremaa vallavalitsus arenduse peaspetsialist Eda Keskula, tel 452 5028, eda.keskula@saaremaaavald.ee või SA Saare Arenduskeskus, Hanna Saar, tel 452 0573 või 5331 6737, hanna@sasak.ee 8. märtsil kell 10–16 toimub Randvere seltsimajas KOP projekti praktiline koolituspäev. Lisainfo <https://skk.ee/uudised/a/ootame-kogukonna-edendajaid-kop-praktilisele-koolituspaevale>.

2025. a omaalgatuslike tegevuste toetuse taotlemise kevadvoor tähtaeg on 15. märts. Taotlusvorm ja taotlemise tingimused on leitavad Muhu valla veebilehelt <https://www.muhu.ee/et/toetusmeetmed2>.

-Virtsu-Kuivastu-Kuressaare riigimaantee nr 10 ääres 3216 m² suurune maaüksus aadressil Eemu tuulik, Linnuse küla, Muhu vald (kat. tunnus 47801:007:0010), kus lisaks Eemu veskile on Esimese maailmasõja aegsed kaitsekraavid, infostendid, müügikiosk (6 m², elekter olemas), kuumajoogikeskus (kohv ja kakao) ja korralik kuivkäimla. Alal on ka asfalteeritud parkla.

Lisanduv tegevus peab sobima ajaloolise objekti keskkonnaga ja sisuga. Vajadusel võib rentnik palgendada haljasalale oma ajutised ehitised või rajatised. Aktiivse tegevuse periood võiks olla 15. mai – 15. september, soovi korral ka pikemalt.

Lisatingimusena hoiab rentnik külastajatele avatuna Eemu veski, koristab veskis ning territooriumil, korraldab oma äritegevusest tekki-

vate jäätmete käitlemise. Territooriumi niitmise korraldab muuseum.

Oma kavandatavast tegevusest anda teada aadressile muuseum@muuseum.ee

31. märtsiks 2025.

Pakkumisi hindab muuseumi komisjon, kes lähtub otsustamisel territooriumile enim sobivast tegevusest ja alustab pakkujaga läbirääkimisi.

Lisainfo telefonil +372 501 1566 või muuseum@muuseum.ee

Meelis Mereäär
Muhu Muuseumi juhataja

*Kodust väljudes ära unusta
HELKURIT !*

Küünlakuu ja paastukuu muuseumis ja ilm 100 aastat tagasi

Varasemad ja uuemad teated muuseumist.

22. veebruaril tähistasime Juhan Smuuli 103. sünniaastapäeva. Eda Maripuu rääkis teemal „Juhan ja raamatud“. Juttu ei olnud mitte Juhan Smuuli poolt kirjutatud raamatutest, vaid nendest, mida Juhan Smuul ise luges. Oli põnev kuulamine ja ettekanne saab uuesti kuulata 17. mail muuseumiööl, kui teemaks „Öös on raamatud“.

4. märtsil ühendasid oma jõud taas valla mälu- ja kultuuriasutused ning toimus järjekordne vastlarull. Hommikupoolikul külastas Meelis Muhu Hooldekeskust ning rääkis vastlapäevast ja tuhkapäevast. Tegevusjuht oli koolimajas ja andis koduloo tunde.

20. märtsil kell 11 toimub Muhus matkapäev Lalli-Lõetsa-Lehtmetza külates, giidiks Eda Maripuu.

21. märtsil liiguvad Muhu ringi raamatukogude juhatajad ja muuseumi esindus ning loevad luuletusi ja kuulutavad välja konkursi.

Jätkame ka ilma teemal, mis meil oli 100. aastat tagasi. Märkmeid tegi Raagma Mardi peremees Mihail Paist.

Kevad 1925

1. märtsil oli sulailm ja edasi ilusad ilmad kuni 4. märtsil oli sula ja õine lumesadu, mis jätkus ka 6. ja 9. märtsil. Sellest alates algasid tüüpilised märtsililmad õiste külma- ja päevaste sooja -kraadidega. 10.-11. märtsil oli põhjatuulega kuni 8 kraadi külma. 12. märtsil sadas palju lund ja ööd olid kuni 10 miinuskraadiga, päevad plusskraadidega. Sellised ilmad kestsid 18. märtsini, mil ilm läks pehmemaks ja sadas ka lund juurde. Ilm läks korraks ilusaks, aga 22. sadas jälle lund. Järgnesid ilusad ilmad kuni 27.-28. märtsi lumesajuni. 30. keeras tuul loodesse ja siis lõunasse, mis tõi soojad ilmad 10. aprillini. 11. aprillil sadas veidi vihma. Järgnesid kivid, aga pigem jahedad ilmad kuni 25.-27. aprilli sajaste päevadeni. Sadaks ka 29. aprillil. Aprilli viimane päev ja maikuu 3 esimest päeva olid ilusad.

Tervitustega
Siret muuseumist

2025. aasta maamaksust

sustamishinnast aastast;

* maatulundusmaale 0,5% maa

maksustamishinnast aastast;

* muu sihtotstarbega maale 1,0% maa maksustamishinnast aastast.

Kasvupiirang ehk maamaksu tõusu piirmäär on riiklikult seatud kaitsemehhanism, mille eesmärgiks on tagada, et maamaks ei tõuseks maaomanike jaoks liiga järsult.

Maamaksu vabastused ja -soodustused

2025. aastal säilivad kõik senised maksuvabastused ja -soodustused, sh kodualuse maa-maksu vabastus. Maamaksust on vabastatud kodualune maa kuni 2 hektari ulatuses. Kodualuse maa-maksu vabastus rakendub kui:

* Maaomanik oli 1. jaanuari seisuga kirjutatud sisse maaüksusel asuvasse hoonesse.

* Maatükk on elamumaa sihtotstarbega või maatulundusmaa sihtotstarbega, mille koosseisu kuulub õuema kolvik (viimasel juhul on maksuvabastus õuema kolviku ulatuses).

Maamaksust on vabastatud avalikuks kasutamiseks määratud teede alune maa. Samuti Kaitsealade loodusreservaadi ja sihtkaitsevööndi maa ning püsielupaikade sihtkaitsevööndi maa. Looduskaitsealade §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt, hoiualade maalt, § 50 lõike 1 alusel määratud püsielupaiga piiranguvööndi maalt ja § 68 alusel sätestatud looduse üksikobjekti piiranguvööndi maalt ning kalda või ranna veekaitsevööndi maalt makstakse maamaksu 50% maa-maksumäärast.

Muudatused võrreldes 2024. aastaga

Tulenevalt maamaksuseaduse muudatusest on 2025. aasta toonud kaasa mõned muudatused maamaksu osas:

1) Seadust muudeti maksumäärade osas, lubades kohalikel omavalitsustel määrata suuremaid maksumäärasid kui varasemalt. Kuigi seadus seda nüüd võimaldab, otsustas Muhu Vallavolikogu maksumäärasid mitte tõsta. Seega on maksumäärad 2025. aastal samad mis 2024. aastal.

2) Muutus maamaksu järsu tõusu

vältimiseks kehtestatud maamaksu tõusu piirmäär. **Muhu valla maaomanike jaoks ongi see peamine põhjus, miks on paljudel maamaks võrreldes eelmise aastaga märkimisväärselt tõusnud, kuigi volikogu maamaksu-määrasid ei tõstnud.**

2024. aastal määrati piirmääraks 10% või 5 €, ehk maamaks ei tohtinud tõusta üle 10% või 5 €. Seadusemuudatuse tõttu on piirmäär 2025. aastal tõstetud 50% või 20 €. Alates 2026. aastast ei määrata maamaksu tõusu piimäärasid enam riiklikul tasemel, vaid otsustamine antakse kohalikele omavalitsusele.

Maamaksu tõusu piirmäär 50% või 20 € tähendab, et kui 2025. a maamaks on vähemalt 50% suurem eelmise (2024. a) maksusummast, siis suurendatakse maksusummat 50%. Arvesse ei võeta maksuvabastusi ega -soodustusi. Kui 50% on vähem kui 20 €, siis suurendatakse maamaksusummat 20 € võrra, kuid mitte rohkem kui maa maksustamishinna ja maa-maksumäära alusel arvutatud maamaksusummani.

3) Maamaksu esimene osamakse suureneb. Varasema 60 € asemel on esimene osamakse suurus 100 €. Kuni 100 € maamaks ühe kohaliku omavalitsuse piires asuvalt maalt tuleb tasuda 31. märtsiks. Kui maamaksusumma ületab 100 €, siis tuleb tasuda: 31. märtsiksvähemalt pool summast, kuid mitte vähem kui 100 €; hiljemalt 1. oktoobriks ülejäänud osa maamaksusummast.

NB! Kui tasute maamaksu enne tasumise tähtpäeva, siis on see summa kuni tasumise tähtpäevani teie e-MTA ettemaksukontol. Maamaksu on kõige mugavam tasuda e-teenuste keskkonnas e-MTA. Samas keskkonnas on võimalik vaadata oma maatükki andmeid, maamaksu arvutuskäiku ja -summasid ning maa-maksuteateid.

Maamaksu kohta on põhjalikud selgitused Maksu- ja Tolliameti kodulehel. Muhu vallas on maa-maksuteemaliste küsimuste puhul kontaktisikuks maa- ja planeeringuspetsialist Pille Tamm (453 0680, maa@muhu.ee).

Muhu Vallavolikogu tunnistas oma 19.02.2025. a. otsusega nr 187 osaliselt kehtetuks Räsä küla Ritsu detailplaneeringu.

Räsä küla Ritsu detailplaneering on kehtestatud Muhu Vallavolikogu 26.09.2000. a otsusega nr 46. Detailplaneering hõlmas 39,4 ha suurust Ritsu kinnistut. Planeeringu eesmärgiks oli maaüksuse kruntimine elamukruntideks. Planeering on osaliselt ellu viidud.

Detailplaneering tunnistati kehtetuks Laine katastriüksuse (47801:008:0404) veevarustuse osas. Varasemalt on planeering tunnistatud kehtetuks Arsi (47801:008:0413), Liina (47801:008:0412), Ingli (47801:008:0407), Kadri (47801:008:0402) ja Kaarli (47801:008:0403) katastriüksuste ulatuses veevarustuse osas. Detailplaneeringu osaline tühistamine veevarustust puudutavas osas võimaldab maaomanikel rajada individuaalsed puurkaevud. Detailplaneeringu osalisel kehtetuks tunnistamisel on tagatud planeeringu teravilalahenduse elluviimine pärast detailplaneeringu osalist kehtetuks tunnistamist.

Muhu Vallavolikogu otsustega saab tutvuda lahtiolekuaegadel Muhu vallamajas ja aadressil www.muhu.ee/Dokumendiregister

Veebruari värvides kevadele vastu

Veebruari värvides on sinitaeva soojust, päikese paitust ja lootust, lootust. Lootust, et homme end paremaks loob, eluilm värskus me ümber end koob.

Veebruari värvides on toone tumedaid, mustjashalle varje ja musti muremaid. On südamevaluga kirjutatud read, et hoitaks me kodusid, meid kõikide seas.

Veebruari värvides on valguse võit. On tänuhinnatuse ja rõõmu vaikne hõik. Kasvab nii hingehea sinus ja minus, sest veebruaris me südameis ikka on pidu.

Pidulikkust jätkus sellesse lühikesse kuusse küllaga.

Koolieelikute rühm töötab sel õppeaastal Seikluste Laeka tegevuste raames ja veebruar on neil istumisaia vähendamise kuu. Nad korraldasid tervele lasteaiale lõbusa karnevali,

Koolieelikute rühmal oli veebruar istumisaia vähendamise kuu.

mida vedaski vaid lõbus liikumine.

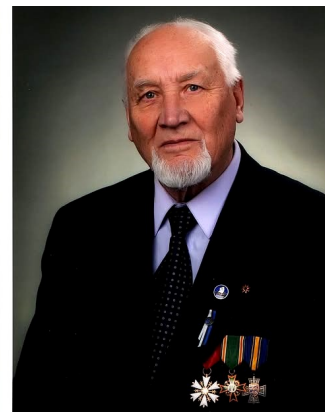
Sõbrapäeval saime taas kokku ühisel mängupeol ning armsate südamlike hetkede saatel tegi Siilide rühm meie kõigi päeva soojaks ja sõbralikuks.

Veebruari sinimustvalge hetk saabus saali koos koolieelikute joonistatud presidendi ja Muhu vallavanema piltide ning aktusele oodatud külalistega. Traditsiooniliselt kinkisime neile ja oma Eestimaale väikese kontserdi. Laulsid kõige pisemad ja tantse keerutasid vanemate rühmade lapsed. Silmanurgast händuspisaraid pühkisid

täiskasvanud. Hoiame ise ja hoolime ise, siis hoitakse meidki. Veebruar on läinud ja kevad pühib juba uksematil jalgu. Avame talle oma meeled ja südamed. Muhu Lasteaed Munuke ukseid on samuti avatud kõigile neile lastele, kes soovivad oma mängupäevi meie seltsis veeta. Uueks õppeaastaks lasteaiakohta soovijatel palume tuua avaldus lasteaiadirektorile 15. aprilliks, mille vormi võib leida lasteaiakodulehelt.

Maris Mägi,

Muhu Lasteaed Munuke õpetaja

Bruno Pao
22.08.1931-28.02.2025

On meri ja metsade müha ning Linnutee valendav viirg. Aeg taevatähtede säras Su loojangu maale nüüd viib...

Lahkunud on üks Muhu vallale alusepanijatest, valla esimene arendusnõunik Bruno Pao. Tema esimeseks tööülesandeks saigi 1989. a lõpus Muhu valla taastamisele aluse ladumine. Tuli koostada valla arengukava ja põhimäärus. Aega selleks ju polnud, sest oma valla taastamise soov oli suur.

Esimestena Saare maakonnast lülitati katsevalla staatusesse Muhu ja Leisi. Kõik see kulmineerus 1. oktoobril 1990. aastal, kui Muhu vald sai esimesena Eestis tagasi õiguse pidada oma valda.

Bruno eestvedamisel asuti küladele külvavamaid valima ning sooviti toetada kõiki uuendusi, mis tagaksid sotsiaalse ja majandusliku olukorra paranemise, sest valla loomise algusaastad olid keerulised. Tema sooviks oli talude tugevnemine ja säilimine, et jätkuksid rahvuslikud traditsioonid. Bruno initsiatiivil loodi sõprusuhted Soome Utajärvi ja Läti Laudziene vallaga.

Ka Kuressaares elades huvitus Bruno alati Muhu valla käekäigust ja linna vahel muhulasi kohates jätkus juttu kauemaks. Tema sooviks oli, et muhulased oleksid ise oma peremehed!

Aitäh sulle, Bruno! Tänavu tähistab Muhu vald 35. juubelit ja võime rõõmsalt tõdeda, et me oleme iseseisvad ja endaga hästi hakkama saav vald! Sinu soov on täitunud!

Muhu Vallavolikogu
Bruno Initsiatiivis

Mall Noormets: Külasemas teeme kõike omamoodi

Algus lk 3

„Samamoodi viskasin ka Külasemas mõnikord üle völli nalja ja kui naised võtsid enamasti kõike sõna-sõnalt, siis ma taipasin, et see on küll selline kamp, kes ei löö millelegi risti ette. Ja me oleme igasugust koerust teinud ka! Mahlakas huumor on Muhu külaeluga ikka kaasas käinud, muidu ellu ei jääks. Samamoodi laul ja tants,“ kinnitab Mall.

Teeliste bussipeatuste ürituse juureski peab Mall end küll üheks korraldajaks, aga lisab, et seda autasu väärib ikka terve kogukond: „Eelmisel aastal saime preemia Muhu pulma eest. Seda sai mitu aastat ette valmistanud. Juhtroll oli küll Külasemal ja stsenaarium minu hallata, aga sellest poleks midagi välja tulnud, kui pooled Muhu taidlejad ja vabatahtlikud poleks kaasa tulnud. Bussikatena on sama – mis sa seal bussikas üksi istud, ikka külade ärksam rahvas on see, kes ürituse teeb. Külavanem Malle rääkis kõikide küladega läbi ja nii leiti eestvedaja, kes hakkab oma külas asju edasi ajama ja meie asi oli jälgida, et ei hakataks tegevusi liialt dubleerima.“

Järgmisele bussikate

jõuluseiklusele loodetakse veelgi vunki juurde panna: „Mõte on selles, et talvel ei sureks elu siin välja. Kui suvel pole ühtki üritustest vaba hetke, siis talvel ei toimu suurt midagi ja Muhus pole ka õiget kohta, kuhu kokku tulla. Suvel saab õues asju teha, talvel tuleb leida muid võimalusi, näiteks kasutada bussipeatusi. Need on külade hoole all, vajadusel tehakse remont ja siis saab neid ka küla huvides kasutada. Bussikas on neutraalne pind, kus võivad omakeskis olla nii noored kui vanad.“

Külase on tuntud oma külakokkutulekute ning laulu- ja tantsupäevadega. „Eelmisel suvel mõtlesime, et teeme peale pausi taas laulu- ja tantsupäeva, aga lihtsalt ei leidnud vaba nädalavahetust, sest neid üritusi on nii palju! Sel aastal me kindlasti midagi teeme, aga meie jaoks on oluline, et kui suvehullus läbi saab saame jälle midagi enda rahva rõõmuks korraldada. Meil on septembri algul sügisfestival ja ka külakooli peame edasi, seega tegutseme vastavalt sellele, kuidas on võimalusi ja inspireerivad ideid,“ lausub Mall.

Jana Rand

Velli Saabas - Pärandihoidja 2025

Pärandihoidja tiitliga kaasnev keraamiline kauss.

Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu ning Eesti Rahvakultuuri Keskuse aastaauhind esemelise rahvakunsti alalhoidmise ja edasiarendamise eest ehk Pärandihoidja tiitel kuulub sel aastal Muhu käsitöömeister Velli Saabasele.

See aastaauhind antakse esemelise rahvakunsti alalhoidmise ja edasiarendamise eest enam silmapaistnud isikule, seltsile, organisatsioonile või silmapaistvaid tulemusi saavutanud meistrile. Velli sai oma tunnustuse eelkõige muhu rahvariide seelikut valmistamise traditsiooni edasikandmise eest.

Tiitli juurde käib Meelis Kriguli valmistatud kauss ja rahaline preemia Eesti Kultuurkapitalilt.

Muhu rahvakultuuri eestvedaja Meeli Oidekivi 90

2. märtsil saab 90-aastaseks käsitöömeister ja tantsumemm Meeli Oidekivi. Meeli isa Feodor Merekivi/Meisterson oli sündinud Vahtraste Noore-Jaagul ja ema Julia Küla oli pärit Mõisaküla Niidilt. Meeli kasvas üles kasuvanemate peres Hellamaa Lehekopli. Pärast Hellamaa kooli lõpetamist algas tööelu kolhoosis, aga hing kiskus kultuuri poole. Noor inimene jõudis kõike teha, lisaks tantsida ja laulda. Käsitöö tegemine oli Muhu tüdriku jaoks endastmõistetav. 1963-1965 oli Meeli kolhoosi "Ühismaa" klubi ehk rahvamaja juhataja. Nooremvana oli tants ja muu taidlus talvine tegevus. Suvel tantsiti ainult laulu- ja tantsupidudel. Tõeline tantsurali läks aga lahti alates 1985. aastast "Ätse"-nannedega, kui tuli tantsida aastaegadest ja kellaaegadest hoolimata. Ühel aastal olnud isegi 32 esinemist. Aastas on 52 nädalat, aga esinemised toimusid põhiliselt suvel, nii et kodus polnud suurt aega ollagi. Nanned olid ka pisut vabamad inimesed. Lapsed olid suured, said ise hakkama ja pensionile sai juba 55-aastaselt. Kui kolhoos ära kadus, siis polnud ka tööealistel enam tööd, nii et tantsimiseks oli aega rohkem kui varem. "Ätse" juhendaja oli Liivi Ülem, kuid pärast Liivi surma pidid nanned ise hakkama saama. Meeli oli üks, kes kümme aastat asja eest vedas ja tagant tõukas. Järjest enam süveneti tema juhendamisel Muhu rikkalikku rahvakunstipärandisse.

Kui piirid avanesid ja siia hakkas ka välismaalasi tulema, siis tuli ka neile tantsida. Paraku oli see mõnikord pärlite sigade ette viskamine, kui tuli esineda Tammisaare talus lõunat söövatele soomlastele, kes olid süvenenud oma taldrikusse ja esinejate jaoks eriti tähelepanu ei jätkunud. Samas olnud see esimene kord kui "Ätsele" esinemise eest maksti.

Kuigi tähtsaid tegelasi oli teisigi, oli Taani kuningannale tantsimine 15. juunil 2001 elus ainus ja eriline võimalus.

Koos riikliku vabadusega tekkis võimalus ka raudse eesriide taha pääseda. Esimene välisreis oli 1991. aasta ärevate sündmuste ajal Taani, juulis 1995 öitses "Ätse" Prantsusmaal. Sinna jõudmiseks tuli bussiga läbida kümme konda piiripunkti. Lätti ja Soome pääses kergema vaevaga, ka kõik piiripunktid olid jälle kadunud.

"Ätse" tegemisi jäädvustasid 2014. aastal Kibused filmis "Ätsed ja roosid", kuigi nannesid filmisid juba varem Rootsi ja Itaalia filmitegijad.

Seoses filmindusega võib siin mainida, et Meeli õepoeg Rein

Meeli kolhoosi loomi talitamas

Aedma on eestlastele Imelikuna tuttav filmidest „Kevade“, „Suvi“ ja „Sügis“.

Viimastel aastatel ei ole tervis Meelil lubanud enam tantsida, seda enam on aega teha käsitööd. Meeli juures käivad koos käsitööhuvilised naised nn "Kullaketrajad", kes oma talve jooksul valminud töid kevadeti näitustele toovad. Tänavu on Hellamaal üleval Meeli enda näitus.

Soovime juubilarile tervist ja jaksu järgmiseks aastakümneks!

Eda Maripuu,
Muhu Muuseum

Mis aitaks, kui viirused on kallal?

Märtsikuus käib päike kõrgemalt ja süda on kevadeootust juba täis, kuid paraku just nüüd on meie organism oma eelmisel hooajal kogutud energiaressursid ära kulutanud, immuunsüsteem on nõrgenenud ja keha ongi viirustele kerge saak.

Liiva Kollase maja ravimtaimede poekeses Kätega Loodu leidub taimi erinevate hädade vastu ja esimesena pakub poekese perenaine, taimetarkusi uurinud Merle Vetesina-Unn mulle tassikese nurmenukuteed. „Meil Muhus on seda väga palju, ta on helge ja rõõmus taim – vanarahvas hüüdis teda taeva võtmekeheks. Kuldse värviga jook teeb olemise helgemaks, kuid on kõhavadane ja hea ka kurgule. Kui juba nurmenuku lehekeseid maa seest välja tulevad, tasub neid värskest näksida, sest need sisaldavad palju C vitamini,“ soovib Merle.

Ta ütleb, et praegu ongi käes see aeg, mil võtab maad talveväsimus. Külmad tuuled, sajune ja hall taevast, vähene vitamiinivaru teevad olemise hapraks: „Aga tahan öelda, et paks nohu ja muud sümptomid ei tule meile üleöö. Algul on sellised ebamäärased valud, pea on kuidagi imeelik, vanad traumad tuletavad end meelde. Keha annaks justkui signaali: ma enam ei jaksa, nüüd on vaja tuge! Siis tuleks olla rahulikult – kõige parem ravim on uni. Aga tööinimestel pole seda aega magamiseks võtta. Siis soovitatakse võtta korraliku annuse C vitamini, see võib olla apteegikraam, aga ka näiteks mustsõstrad sügavkülmast. Need taimestavad kurguvalu. Pole nii, et haige kurguga ei tohi külma süüa“.

Kui aga haigus on end juba sisse seadnud, siis on Merle ravimiks väike klõmm alkoholiga tehtud ravimtaimetinktuuri: „See on tehtud taimedest, mida olen korjanud kevadel, suvel ja sügisel, eriti hea veel kui pööripäevadel ja täiskuu ajal. Kevadel alustasin sireli- ja kastaniõitega, siis lisan nurmenukku, naati, nõgest, kuusevõrseid, nii et tuli selline korralik segu. Taimi lisan vastavalt selle, mille aeg parasjagu oli. Suvel panin angervaks, punet, naistepuna, sügisel pihlaka- ja viirpuumarju. Suurest purgist pool täidavad taimed, pool alkohol. Mina kasutan Moe mahedat viina ja lisan maitseks ka pisut mett. Veel tuleb anda sellele oma tähelepanu vahetevahel vaikselt loksutades.“

Selline tinktuur võiks igaks juhaks koduse olla. Merle lisab, et alkoholi väikses koguses ei peaks kartma: „Seda võetakse vähe, sõrmkübaratäis. Ta on nii väekas, et väike klõmm ja

Merle ravimtaimetinktuur

kohe tunned, kuidas ta läheb mööda keha laiali, kõik hakkab kergelt õhetama, lööb haiguse tõttu seismajäänud energia jälle liikuma, aidates keha immuunsüsteemil toimetama hakata. „Lisaks soe tee, jalavann – ka hea võimalus sooja sisse saamiseks. Jalavanniks võtke männikasve, milles on eeterlikud õlid, fermentid ja antioksidandid. Väga hea on taruvaik. Seda võib võtta kas tinktuurina või tükke närida. Kõva kõhuga panid esivannemad mett rinnale, sellele kapsaleht, kiletükk ja siis rätikuga kõik ööseks kinni siduda. Hommikuks on mesi kadunud ja kapsaleht ja mõjub kõhale ruttu.“

Kui on jaksu, siis tehke üks jalutuskäik. „Selliste ilmadega, kus päike end näitab, tuleks neid esimesi kiiri endasse püüda, tehke kasvõi suu lahti, sest see kiirgus on nagu kvartslamp, mis batsille hävitab. Pluss D vitamiin, mis on kehale ülioluline,“ lisab Merle.

Haiguste ajal on oluline, et ruumis olev õhk oleks puhas. Selleks soovib Merle männioksi tuppa tuua, seegi puhastab oma eeterlike õlidega õhku.

Juba haige olles laske oma voodipesu, patju ja tekke väljas päikese käes tuulduda. Tuulutage sagedasti tuba, seegi aitab. Veel soovib Merle püüda korastada oma mõtled: „Kui mu meel on nii ärev ja ma nii kardan haigusi, siis psüühika teeb meile karuteene ega lase meil terveneda. Samuti ei maksa karta viiruseid ja baktereid, need lihtsalt on meie ümber. Kui ma luban oma kehale uskuda, et ta tahab iga sekund terve olla ja siis mobiiliseerib ta end kohe viiruste ja võõrkehade hävitamiseks. Inimene võiks usaldada oma keha, teda austada ja lubada terveneda.“

Jana Rand

Kuidas Muhus lapsi ristiti

Varrud on muhu keeles *juudud* ja need toimusid esimesel püha-päeval pärast lapse sündi. Hommikul kogunesid külalised majja. Emal kirikusse asja ei olnud ja lapsega sõitis kirikusse mõni naine, kes oma last veel imetas.

Kõigil külalistel pidid kindad käes olema. Selleks, et lapsest kurja eemal hoida kasutati taas juba sünnitamise loo juures kirjeldatud segu, mis lapse mähkmetesse pandi. Juhul kui peres leib otsas oli, kasutati leiva asemel leivakoorikut. Ristimise ajal võeti tüdruku käed mähkmetest välja, et temast tubli tööinimene saaks. Poiste käed pidid olema kinni, et temast röövlit ega varast ei saaks.

Ristimise ajal ei tohtinud ristivanemad ümberringi vahtida, et ristilaps kummitusi ei hakkaks nägema. Tüdruku ristimisvesi visati võimaluse korral neli ilmakaarde ja selle juurde lausuti: "Tulge siit kosilased, tulge sealt kosilased". Poisi ristimisveega nii ei tehtud, aga heaks märgiks loeti, kui poiss ja tüdruk ühe veega ristiti.

Kui laps ristimise ajal karjus, oli see hea märk. Kui ta aga enne talitust karjus, tähendas see peatset surma. Kui laps hakkas pärast ristimist karjuma, siis olevat talle vale nimi antud, või ei olnud vaderid õigesti palvetanud. Siis öeldi, et laps kurvastab vadereid.

Jootudele kutsuti, muhu keeles öeldi „joodu kutses olema“. Raagma Mardi Mihail Paist, kelle poja Artemi joodud olid 25. jaanuaril 1914, käis eelmisel päeval joodukutses Tõlbil, Võlla Nõmmel ja Mõegaküla Arul.

Pärast kirikus käimist pidutseti ja joodi. Nurganaist kositati tangupudru ja kõvaks keedetud munadega. Joogiks oli köömnega maitsestatud soeõlu.

Järgmisel päeval läks terve seltskond sauna, kus naerdi ja tehti nalja. Ema või amm kastas viha ristimisvette ja vitsutati või viheldi sellega ema. Lapse vannivette pandi raha, mille eest andjatele õlut pakuti. Pärast seda lõbusat saunas käiku külalised lahkusid. Majarahvas aga jätkas pidutsemist, kuni õlu otsa sai.

Kuue nädala jooksul ei tohtinud nurganaine tuld teha ega muidu suurematest toimetustest osa võtta. Kirikusse läks ta esimest korda kuus nädalat või 40 päeva pärast sünnitust ja võttis kaasa leiba ja raha, mille kiriku ukse juures kerjustele andis. Seda nimetati titekirikus söömiseks.

Kui lapsel puudus söögiisu, siis kaaluti last noorkuu ajal päsmriga. Selle tegevuse juures oli kaht inimest vaja. Üks on toas ja kaalus last, teine oli ukse taga ja küsis: "Mida sa kaalud?". Kaaluja vastas: "Koera liha."

Seda protseduuri tuli kolme noore kuu ajal sooritada. Kui sellest aga abi ei olnud tuli laps ukse lävepaku ette panna ja koeral lasti kolm korda üle tema hüpata. Kui ka see ei aidanud siis võeti tükk leiba, mida kolm korda koerale pakuti, nii et pisut koera ila leivale tilkus. Sellega loodeti, et koera isu leiva järele lapsele üle kandub. Samas ei tohtinud lapsele seda leiba anda, mis tema käest maha kukkunud ja mida koer hammustanud. Sel puhul arvati, et koera aplus röövib lapselt isu.

Kui lapse kõht korras ei olnud, siis nimetati seda „koi viga“, mis tekkinud sellest, et eha valgus (muhu keeles koi valgus) kuivavate mähkmete peale paistnud oli. Selle arstimiseks võeti kolm kimpu koirohtu, mis mähkmete külge kinnitati ja siis mähkmeid toas akna juures ehavalguse käes hoiti. Seejärel mähiti laps niimoodi töödeldud mähkmetesse. Mähkmete kinnitamiseks tarvitati mähkmevööd, mis Muhu muuseumis on 2-3 meetri pikkused siilikukangast, puuvillast riidest ja varrastel kootud, pidulikumad ja lihtsamad nn *nabaiööd*, mis pidid ühtlasi ka naba väljavajumist takistama.

Lapsed kanti kirikukirjadesse, kuhu märgiti isa, ema ja vaderite nimed. Vaderid olid tähtsuse järjekorras peavader, emavader ja lihtvaderid. Tüdrukul oli vähemalt üks meessoost ristivanem, teised olid naised. Poistel vastupidi. Muhus arvati, et lapse hea käekäigu jaoks on vaja võimalikult palju vadereid.

Kui laps sündis väljaspool abielu, siis oli tal eluks ajaks märk küljes isegi siis, kui ema ja isa hiljem abiellusid. Vallalistele rasedatele pandi Holzmayeri teatel karistuseks tanu pähe aga on ka teateid, et mõni tegi seda vabatahtlikult.

Kirikuraamatutesse kanti väljaspool abielu sündinud lapsed kas teistest päris eraldi või märgiti see ära. 18. sajandil on pastor Kellmann ka kõigi abieluväliselt sündinud laste isade nimed kirikuraamatusse kirja pannud. Selline vahet tegemine oli aga ainult kirikuraamatus ja igapäevases elus ei pruukinud see mingit tähtsust omada. Kui kirjalikku asjaajamist juurde tuli, siis oli vallaliste laste puhul hiljem kombeks kõikides ametlikes paberites isanime asemel ema nime kasutada. Sellega oli lapsel kogu aeg märk küljes.

Õigeusu kirikukirjadesse kanti sel juhul isa nimeks Bogdan, mis tähendab jumala andi, mis oli palju humansem, sest Bogdan võis ka päriselt isanimi olla. Sakslaste puhul oli neil, kelle isanimi oli Gottlieb või Gottlob, samuti vene keeles isanimeks Bogdanovitš.

Kuigi maalapsed nägid varakult, kuidas vasikad, põrsad ja varsad sündisid, siis oli igas külas olemas koht, kust lapsi toodi. Näiteks Mälas toodi lapsi Kongsi kaost, Paenasel toodi lapsed kuldsoelaga Titeallikast (Suurallikast), Kallastel toodi lapsed Kuani august, Hellamaal tõi nann lapsed suure kivi tagant, Raegmas tõi nann lapsed kuldsoelaga soo alt kraavist, Koguvast toodi lapsed Ranna kaost, Igakülas tited Igikivi juurest ja Rootsi-veres oligi üks Esikare allikast Titeallikast. Oleks tore, kui teadjad muuseumile teada annaksid, kus nende külas selline koht olnud, kust lapsi toomas käidi.

Eda Maripuu,
Muhu Muuseum

In memoriam Juta Kõvamees-Kitching

18. veebruaril lahkus meie seast muhulane Juta Kõvamees-Kitching, keeletadlane ja eestluse hoidja Vancouveris. Tema vanemad olid kirjanik Raissa Kõvamees ja ettevõtja, Lumiste poe rajaja Vassel Kõvamees. Juta sündis Lumistel 1935. aastal, tema vend Hain Kõvamees 1940. aastal. 1944. aasta augusti algul lahkus pere kodumaalt. Väikese paadiga mindi Seanina sadamast merele, kus laidude varjus ootas suurem laev, millega sõideti Rootsi. Seal käisid lapsed koolis ja said selgeks rootsi keele. 1951. aastal otsustas pere minna edasi Kanadasse, venelastest kaugemale.

British Columbia ülikooli (UBC) lõpetas Juta saksa ja prantsuse filoloogina. Kraadiõpinguteks soome-ugri keelteaduses valis ta Indiana ülikooli, mis oli tollal üks olulisemaid selle valdkonna teaduskeskusi Põhja-Ameerikas. Seejärel töötas ta õppejõuna mitmetes ülikoolides, kõige kauem oma alma materis UBC-s. Kokku valdas Juta Kõvamees-Kitching seitset keelt. Ta oli Kanada Soome-Ugri uuringute seltsi looja ja kauaaegne president. Tema sulest on ilmunud hulgaliselt keeleteaduslikke töid.

Eesti kultuurilukku on Juta Kõvamees jätnud jälje tõlkijana. Koos venna Hainiga on ta tõlkinud inglise keelde Ivar Paulsoni raamatu „Vana eesti rahvausk“ (1971) ning oma ema Raissa Kõvamehe näidendi „Piiga rannateel“ (1983). 2018. aastal ilmus raamat „Muhu Ingrid“ Juta Kõvamees-Kitchingu tõlkes. Vancouveris tegeles ta rahvatantsuga ning oli õigeusu kogukonna tugisammas, samuti tegutses õpeajana sealses eesti koolis.

Juta Kõvamees oli abielus kirjandusteadlase Laurence Kitchinguga, neil on neli last: Michael, Thomas, Arthur, Julie -Tiia. Laurence lahkus mineva aasta jõulu ajal. On ütlemine, et kui kahest vanast lähestikku kasvanud puust üks mureb, järgneb peagi ka teine.

Juta üheks viimaseks suureks sooviks oli oma vanemate mälestuse jäädvustamine Muhu avalikus ruumis. Nüüd on meil põhjust mõelda tänuga kõigi Kõvamees-Kitchingute pere liikmete tehtud tööle nii Väikese väina kui Väikse ookeani rannas. Olgu see väike järelehuue esimeseks sammuks selle soovi teoks tegemisel.

Kadri Tüür
Vancouver-Toronto

Eesti raamatuaasta puhul avati Hellamaa Raamatukogus sajandi (te)vanuste teavikute näitus. Väljapanekus on ligi 300 enne 1944. aastat välja antud trükist raamatukogu fondist ja 16-st Muhu majapidamisest. Liigiti on sorteeritud eesti ilukirjandus, laste-, tõlke-, õppe-, populaarteaduslik- ja vaimulik kirjandus, lisaks perioodika, kalendrid ja voldikud.

Näitusele on jõudnud käsikirjalisi teoseid ja esmatrükkide, nalja-, ilulugemise- ja muinasjuturaamatuid, lugemikke, õpikuid ja sõnaraama-

tuid jne. Leidub ka Saaremaaaga seotud trükiseid ning Muhu kirjamehi esindavad Madis Küla-panekus on ligi 300 enne 1944. aastat välja antud trükist raamatukogu fondist ja 16-st Muhu majapidamisest. Liigiti on sorteeritud eesti ilukirjandus, laste-, tõlke-, õppe-, populaarteaduslik- ja vaimulik kirjandus, lisaks perioodika, kalendrid ja voldikud.

Anu Hellamaa Raamatukogust

MTÜ MUHU LOODUSE KAITSSEL

VÕTAME RENDILE HEINAMAID

- KUNI 5 ha SÕLTUVALT MAA SEISUKORRAST 65€-85€/ha
- 5 ha JA SUUREMAD ALAD HIND ALATES 85€/ha

+372 5097 679
INFO@MUHUVARAHALDUS.EE

ALLIKU AJUJOGAD MUHUS

15.märts 2025
Hellamaa
Külakeskuses
16.00

MAITSETA AASTA
SÄDALA, VÕI, KUMI
www.maitseta.ee

PILET 4.-
Registreeri võistkond!
Tel 5307 1949
kultuur@muhu.ee

VÕIMLEME TERVISEKS!

Treening
9. märts
kell **12.00-13.00**
Pilet **10.-**

Muhu Spordihall
Füsioterapeut:
Martin Vahimets.

Küttepuude, pelleti ja briketi müük üle Eesti.
www.puu24.ee või helista 5200093, 6000136

Jürikuu juubilarid ja sünnipäevalapsed

Aino Puu 91 (22.4)
Lilja Keinast 89 (18.4)
Eldur Väärtnõu 87 (7.4)
Rein Ling 87 (9.4)
Liisa Liblik 85 (4.4)
Kulla Vaga 85 (28.4)
Jüri Ling 84 (14.4)
Alar-Hiit Saat 84 (26.4)
Meida Mägi 83 (18.4)
Helju Murd 82 (28.4)
Asta Auväart 81 (5.4)
Heljo Noor 81 (15.4)
Juta Peegel 81 (30.4)
Silja Silver 80 (14.4)
Mati Kumpas 80 (30.4)
Henn Vallimäe 70

Paula Kaarina Ojala 65 (28.4)
Jukka Tapani Turunen 60 (2.4)
Ülle Kuusk 60 (19.4)

Palju õnne!

Märkus: kes ei soovi oma sünnipäeva avaldada, palume sellest märku anda vähemalt kaks kuud enne, kuna Muhulane avaldab igas numbris mitte algava, vaid järgmise kuu sünnipäevalapsed.

Müüd metsamaad, raieõigust, põllumaad või talu? Pakume parimat hinda ning kiireid ja usaldusväärseid tehinguid! Ai-tame ka metsamajandamiskavade koostamisel ja teostame eksperthinnanguid.
Helista: 508 0065, kirjuta: info@mitsamaaost.eu või vaata: mitsamaaost.eu

Kirguteated

EELK Muhu Katariina kogudus
Pühapäev, 9. märts

Kell **14:00** jumalateenistus armulauaga (talvekirikus).

Pühapäev, 23. märts

Kell **14:00** jumalateenistus armulauaga (talvekirikus).

Koguduse hooldajaõpetaja Hannes Nelis, tel 529 1881.

EAÕK

Jooksvaid teateid liturgiaste toimumise kohta leiate Facebook-is: **EAÕK Tornimäe Neitsi Maria Kaitsmise kirik.**

Eesti Kristlik Nelipühi Kirik Hellamaa külakeskuses

12.03. – Alfa kursus, kell 18:30-20:30; teema: “Miks ja kuidas sellest teistele rääkida?”

16.03. – Jumalateenistus, kell 16:00-17:30 Jutlustab pastor Alan Osborn. Jumalateenistusega samal ajal toimub lastetöö. Peale jumalateenistust on kohvilaud.

19.03. – Alfa kursus, kell 18:30-20:30; teema: “Kas Jumal terendab ka tänapäeval?”

26.03. – Alfa kursus, kell 18:30-20:30; teema: “Miks kogudus?”

30.03. – Jumalateenistus, kell 16:00-17:30 Jutlustab diakon Maiu Medri. Peale jumalateenistust on kaetud kohvilaud.

OST, MÜÜK, VAHENDUS!

Oman mahukat ostuhuviliste andmebaasi.

Otsin talukohta Muhu või Ida-Saaremaale

ja ehitusvõimalusega mere lähedast kinnistut.

Allan Pajus, 56900411, allan@adrem.ee

ESTI RAAMATU AASTA 2025

TÄHESTIKUMÄNG ÜHETÄHEJUTUD

Kirjuta eesti või muhu keeles jutuke või lause, kus kõik sõnad algavad ühe ja sama etteantud algustähga. Edasta oma lause(d) endale sobiva kanali kaudu Hellamaa Raamatukogule.

F MÄRTSI-KUU TÄHE: **G**

Märtsis avatud
N, R, L, kl 10-15

IN MEMORIAM

Meie hulgast lahkusid

15. veebruaril 72-aastane **Jüri Tarvis**
15. veebruaril 82-aastane **Meeli Kramm**
18. veebruaril 94-aastane **Herberdt Oidekivi**
23. veebruaril 84-aastane **Küllü Ling**

Tunneme kaasa omastele!

Aprillikuu Muhulase materjalid on teretulnud **2. aprilli õhtuni.**

Toimetab Jana Rand,
tel: 5523 896, e-post: muhulane@muhu.ee
Muhulane ilmub üks kord kuus.
Internetis www.muhu.ee/muhulase-arhiiv
Trükkinud Saaremaa Trükikoda 430 eks.
Hind **50** eurosent